

подальшого дослідження потенційних можливостей художнього досвіду як цілісного досвіду світоосягнення не викликає сумніву. З точки зору автора, вельми перспективним уявляється культурологічний контекст такого дослідження, що дозволить залучити весь спектр полідисциплінарного осмислення проблеми.

Література

1. Босенко А. В. Феноменологія времени: Опыт философской аллитерации // Философская и социологическая мысль. – 1992. – № 4. – С. 61-77.
2. Гуссерль Э. Кризис европейского человечества и философия // Вопросы философии.–1986.–№ 3.–С. 101-115.
3. Ортега-и-Гассет Х. История как система // Вопросы философии. – 1996. – № 6. – С. 79-103.
4. Савельева М. Ю. О бесцельности философствования // Філософсько-антропологічні читання '1995. – Вып. 1. – К., 1996. – С. 82-89.
5. Спиркин А. Г. Сознание и самосознание. – М.: Политиздат, 1972. – 303 с.

ЗНАЧЕННЯ ДОПОМІЖНИХ МАТЕРІАЛІВ ТА ТЕХНІК АКВАРЕЛЬНОГО ЖИВОПІСУ ПРИ ВИКОНАННІ СТУДЕНТАМИ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ НА АКАДЕМІЧНИХ ТА САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ

Щербакова Л.А.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. В статті розглядається проблема удосконалення навчання акварельному живопису студентів перших курсів художньо-графічних факультетів на заняттях зі спецкурсу "Технологія акварельного живопису".

Ключові слова. засоби та методи, вправи, техніка виконання, додаткові матеріали, розвиток творчого потенціалу.

Аннотация. Щербакова Л.А. Значение вспомогательных материалов и техник акварельной живописи при выполнении студентами творческих заданий на академических и самостоятельных занятиях. В статье рассматривается проблема совершенствования обучения студентов первых курсов художественно-графических факультетов акварельной живописи на занятиях по спецкурсу "Технология акварельной живописи".

Ключевые слова. способы и методы, упражнения, техника исполнения, дополнительные материалы, развитие творческого потенциала.

Annotation. Sherbakova L.A. Value of auxiliary materials and mechanic water colour painting at performance by students of creative tasks on the academic and independent occupations. In the article are examined the problem of perfecting the instruction of students, who learned on first courses of the artistically-graphic faculties, to the water-color painting at the special course "Technology of the water-color painting".

Key words. methods, exercises, technique of execution, additional materials, development of the creative abilities.

Постановка проблеми. Одним із завдань підготовки художників-педагогів для подальшої роботи в школах мистецтв та середніх

загальноосвітніх закладах є навчання студентів професійним основам роботи живописними матеріалами під час виконання творчих завдань.

Техніка – це сукупність спеціальних навичок, способів та прийомів, які застосовуються при виконанні художнього твору. Недостатня увага до питань технології, до професійної культури володіння живописними засобами значно знижує якість підготовки студентів, призводить до нерационального, неосмисленого використання матеріалів та часу.

В зазначеній проблемі увага сконцентрована на загальному аналізі окремих вправ та методів роботи в акварельному живописі як засобів удосконалення навчального процесу в живописі на академічних й самостійних заняттях та розвитку професійної і творчої майстерності майбутніх художників-педагогів, оскільки задачі професійної підготовки студентів художньо-графічних факультетів, як в галузі теорії і методики образотворчого мистецтва, так і в галузі практичних професійних вмінь та навичок художньо-творчої діяльності, набувають все більшої теоретичної значимості і практичної актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових робіт останнього часу, що мають відношення до даних питань можна виділити публікації: Кузіна Г.В., Медведєва Л.Г., Масленнікова А.І., Ростовцева Н.Н., Смирнова Г.В., Шорохова Є.В., Черкесова В.Д., Боголюбова Н.С., Яшухіна А.П. та деяких інших дослідників. В наукових працях цих авторів, присвячених вирішенню питань професійної підготовки викладачів образотворчого мистецтва, розглядаються окремі аспекти удосконалення навчання акварельному живопису.

Формулювання цілей статті. Оволодіння професійними прийомами в живописі, знання технології роботи живописними матеріалами й різноманітних технік та способів живопису, вміння застосовувати ці знання є необхідними для майбутнього художника-педагога, який буде здатен на основі отриманого досвіду запропонувати своїм учням цікаві та нестандартні завдання і їх вирішення.

Саме тому ми ставили собі на меті виокремити найосновніші методи та технології акварельного живопису, введення яких у програму зі спецкурсу "Технології акварельного живопису", удосконалило б ефективність викладання основ акварельного живопису на спецкурсі; а також, окрім того, підкреслити практичну значимість набутих під час проходження спецкурсу знань, вмінь та навичок, які можна активно використовувати на заняттях з академічного та самостійного живопису під час виконання завдань творчого пошукового характеру.

Результати дослідження. Навчання живопису в школі, що спирається на вивчення закономірностей мистецтва живопису, вивчення методів та технічних прийомів живопису, зокрема, акварельного, які дозволяють учням оригінально та творчо відображати в своїх малюнках оточуюче життя, є основним завданням навчання живопису в школі. Використання різноманітних методів передачі природи в живописі, прийомів роботи в різних техніках, що сприяють розвитку осмисленого підходу учнів до навчальних задач, веде до глибокого засвоєння знань та ефективного набуття навичок в практичній роботі, розвиває в учнів творчий інтерес до питань мистецтва.

Ось чому є такою важливою проблема професійної підготовки вчителів образотворчого мистецтва, зокрема підготовки їх до застосування технологічного та технічного багатства засобів і прийомів акварельного живопису на уроках в школі, оскільки акварель є одним з ведучих матеріалів в програмі образотворчого мистецтва для середніх загальноосвітніх закладів.

Маючи на увазі, що студент художньо-графічного факультету є майбутнім вчителем образотворчого мистецтва в школі, йому необхідно засвоїти на заняттях зі спецкурсу основні методи акварельного живопису, які допомагають навчитися володіти рідкими водяними фарбами, оволодіти технікою акварелі, поступово набуваючи майстерність та свободу при рішенні найрізноманітніших, складних живописних задач. Тому доцільно на заняттях зі спецкурсу по технології акварельного живопису для студентів перших курсів ввести в програму послідовні етапи, представлені у формі вправ, які

допоможуть вивчити основні технології, методи та прийоми акварельного живопису, осмислено застосовувати набуті знання та вміння у майбутніх творчих роботах.

До таких вправ можна віднести: створення легкої посиленої заливки тонким шаром та з градацією тону, вправи на вивчення кольорових сполучень, вправи з чорним кольором. Наприклад, завдання на змішування фарб може виконуватись трьома простими фарбами – рожевим (малиновий алізарин), жовтим (ауреолін) та блакитним (паризька лазур). Задача, що їй повинні ставити перед собою студенти – це виявити, що буде, коли дві чи три фарби будуть перекривати одна одну, коли ці фарби будуть змішані між собою. Широкий діапазон можливостей використання цих фарб, насиченість, різноманіття сполучень виховує у студентів вміння обмежувати діапазон своєї палітри, створювати роботи в єдиному колористичному вирішенні. Вправи з чорним кольором показують, як фарби змінюються в тоні і по теплохолодності при додаванні до них чорного кольору. Наприклад, рожева набуває коричневого відтінку при додаванні до неї чорної фарби, завдяки чому можливо отримати більш складний благородний колір, ніж той, який є в класичному наборі акварельних фарб. Помаранчеві кольори перетворюються таким чином на теплі умбристі натуральні відтінки. Із жовтих з чорною – тепло-зеленуваті. Всі заливки в цих завданнях можуть бути використані на практиці (наприклад на пленері) і допомагають починаючим студентам виявити властивості фарб.

Особливу увагу на заняттях по технології необхідно приділяти вивченню основних методів акварельного живопису, які можна з успіхом використовувати в майбутніх самостійних та академічних постановках з живопису.

В першу чергу краще познайомити студентів з лесувальним методом живопису в акварелі. Лесування – це класичний метод акварельної живописної техніки. Він заснований на прозорості фарб, завдяки яким можливе глибоке просвічування кольорового шару. Виконуючи роботу таким методом необхідно дотримуватись деяких правил: спочатку краще наносити теплі та інтенсивні

тони, а потім холодні та мало насичені. Перші прописки необхідно починати з найбільш прозорих лесувальних фарб: вони краще просвічують, міцніше з'єднують з папером і менше розмиваються при наступних нашаруваннях фарби. Послідовність нанесення фарб залежить від тонових та кольорових відносин предметів натурної постановки. Найбільш темні та насичені за кольором відтінки наносяться в першу чергу. Методом лесувань найкраще виконати спочатку ряд короткочасних вправ, наприклад, отримати колір через змішування фарб на палітрі, а потім методом лесування виконати етюди – накидки осіннього листя, фруктів, драпіровок, нескладного натюрморту. Завдяки використанню лесування студенти вчаться досягати повнозвучних, насичених тонів в роботі, інтенсивності кольору.

Корпусний метод живопису заснований на механічному змішенні фарб та їхній малопрозорості, насиченості. Характерна особливість ведення роботи цим методом базується на тому, що освітлена частина предметів постановки виконується криючими фарбами методом заливки, що надає відчуття предметності, матеріальності об'єктам. Корпусна фарба є малопрозорою, тому весь кольоровий шар, написаний корпусно, виділяється лише поверхневою частиною. Для отримання ефекту ще більшої корпусності використовуються зернисті фарби, крупно-фактурний папір, білила, а, іноді, і чорна фарба. Іноді лесувальний і корпусний методи письма поєднують в одному етюді. Для цього завдання зазвичай ставиться натюрморт зі штучним освітленням, оскільки в таких умовах студенти можуть як найкраще прослідкувати змішану техніку письма. Для передачі темних, щільних тонів застосовуються лесувальні фарби і метод роботи ними, а для освітлених поверхонь – корпусні. Наскільки одношарова криюча фарба виділяє предмет на передній план і на світло, настільки багатшарове лесування тонкими прозорими фарбами віддаляє предмет у середовище і занурює в тінь. Особливу увагу студентів слід звертати на вміння розвивати в собі здібності вибудовувати кольорові нашарування відповідно уявленню про завершений його вигляд, при чому з технічною послідовністю по теплоті тону та інтенсивності кольору.

Метод роботи "по-сирому" є специфікою тільки акварельного живопису. Цей засіб оснований на поглинанні фарби шаром паперу. Перед нанесенням фарбового шару папір зволожують водою і дають їй ввібратися, але не до кінця. Для цього під папір кладуть зволожену тканину, яка не дає можливості аркушу швидко висихати. Робота таким методом повинна виконуватись у швидкому темпі: фарба наноситься густо, насичено, за один раз. Такий метод роботи використовують, коли необхідно створити ефект яскравої, контрастної, або густої і темної поверхні. В пейзажному живописі можна дуже вигідно використовувати для передачі стану похмурого дня, дощу, вітру.

Живописний метод роботи "по-сухому" використовувався старими майстрами акварельного живопису, особливо для живопису неба. Необхідно підбирати для ведення роботи цим методом тільки дуже жорсткий папір і щетинний пензель. Торцем пензля наносяться швидкі та легкі удари, особливо по краям, для того, щоб отримати зернисту фактуру. Таким способом можна отримати чітку градацію тону, більш темну – де заливка густа, і більш світлу – де заливка прозора. Бажано, щоб студенти використовували в роботі заливки з перших завдань – прості і з градацією тону.

Для методу скобління можна використовувати ніж, скальпель або ніжку циркуля. Тримати інструмент приблизно під 30 % до поверхні аркуша, надавлювати на лезо ножа, створюючи тим самим злегка прорізані боріздки, передбачені сюжетом. Аркуш розташовувати стосовно світла так, щоб чітко було видно напрям і малюнок прорізанних ліній. В утворенні боріздки при подальшому писанні аквареллю затікає фарба, утворюючи відразу два тональних кольори. Таким засобом можливо успішно відтворювати кору дерева або кладку цегли в архітектурі, хмари в небі і т.д. Поряд із скоблінням малюнку під живопис використовуються і воскові олівці для надання предметам блиску, відображення сонця, місяця у воді і багато інших моментів.

Метод "а-ля-прима" означає написання відразу, без внесення послідовних капітальних змін. В цьому випадку кожна деталь починається і завершується в один прийом. Всі кольори беруться також відразу в потрібну

силу тону і відтінку. Такий метод є особливо корисним для написання пейзажних етюдів, коли непередбачені зміни погодних умов зобов'язують до швидкої техніки виконання. Метод "а-ла-прима", оскільки він не допускає багаторазових переписувань, дозволяє зберегти максимальну свіжість і соковитість барвних сполучень, безпосередність і гостроту вираження.

Особливу увагу на заняттях з технології акварельного живопису необхідно приділяти вправам, пов'язаним з використанням допоміжних матеріалів, оскільки вони дають змогу студенту якнайповніше розкрити свої творчі здібності, збагачують технічну майстерність новими індивідуальними рисами.

Наприклад, малюнок тушшю і живопис аквареллю – в цьому завданні малюнок під живопис виконується не стільки графітним олівцем, скільки підручними матеріалами – тушшю або чорним чорнилом, в залежності від сюжету і колориту зображуваного етюд. Завершений етюд має тенденцію до жорсткості, чому сприяє живопис невеликими плямами, що заповнюють середовище поміж лініями малюнку. Деінде, списуючись з малюнком, акварель гарно затікає в чорнило, пом'якшуючи контури і об'єднуючи колорит. Інша сторона завдання – виконання акварельного етюд без попереднього малюнку, що відкладає роботу графічним матеріалом на завершальну стадію.

Малюнок вуглиною і живопис аквареллю – в цьому методі існує два різних підходи до вирішення технології етюд. Перший з них – закріплений малюнок вуглиною. Суть цього методу роботи полягає в тому, що попередній малюнок під живопис виконується не графітним олівцем, а тоненькою загостреною паличкою вуглини. По завершенні малюнок закріплюється спеціальним фіксажем. Фарби, нанесені на закріплений малюнок, не порушують контурів і заштрихованих місць. Студентам слід пам'ятати, що коли акварель перекриває задалегідь виконаний нарис вуглиною – живопис повинен бути яскравішим і чистішим за кольором. Густина малюнку вуглиною сприяє нейтралізуванню будь-якої яскравої суміші. Інший спосіб – незакріплений малюнок вуглиною, чарівність якого полягає в частковому

змішувани акварелі з вугіллям, що створює ефект оксамитності, густоти, глибини тону.

Живопис з гліцерином забезпечує яскравість кольору і дозволяє максимально керувати фарбою, запобігає знебарвленню темних кольорових плям. Завдяки гліцерину, акварель довго не сохне і якщо в певному місці етюд необхідно відмити, гліцерин полегшує цю справу. Для яскравих насичених сюжетів краще користуватись густим гліцерином, для більш легких, прозорих – розчином.

Клейстерний засіб письма аквареллю можливо вивчати також двома способами. В першому етюді використовується клейстер поряд з водою, як додатковий розчин для акварелі. В другому – ґрунтується аркуш клейстером і далі робота фарбами виконується без його додавання. Клейстер затримує фарбу і допомагає керувати нею на поверхні аркуша. В цьому завданні за допомогою клейстеру можливе моделювання форми предметів і передача їх фактурності, рідкий клейстер створює ефект м'якості контурів, єдиного колориту, оксамитності поверхні.

На заняттях зі спецкурсу по технології акварельного живопису студентам важливо додержуватись послідовності виконання вправ і завдань, які повинні логічно починатися від простих заливок і завершуватись прийомами, що наближають знання, вміння та навички студентів до сприйняття техніки та технології гуашевого, олійного живопису.

Висновки. Такі види навчання, як спецкурс у блоці фахових дисциплін, дають можливість максимально урахувати індивідуальні особливості та здібності студентів, розвивати їх живописні навички та вміння, які знадобляться при виконанні академічних та самостійних завдань з живопису. Окрім того, доцільно використовувати знання, здобуті на спецкурсі, під час проходження студентами педагогічної практики та в процесі підготовки задуму дипломних робіт та їх виконанні. Таким чином спецкурс з технології акварельного живопису суттєво доповнює класичну програму курсу з

академічного живопису новими креативними пошуками і методами ведення творчих робіт студентів.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Актуальність проблеми для вищої та початкової освіти передбачає розробку методики і технології, представлену у вигляді вправ з іншими живописними матеріалами, такими як гуаш, темпера, олія; введення їх у спецкурс для студентів старших курсів з метою розширення творчого і професійного потенціалу майбутніх художників-педагогів.

Література.

1. *Живопись. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Под ред. Сазахтединова В.А. – М.: Владос, 2001. – 187 с.*
2. *Little Janson. The Technology of water-color painting. – London, 1939.*
3. *Трошичев А.А. Общии понятия техники акварели. – М.: Искусство, 1962. – Т.2. – 64 с.*
4. *Янушкин А.П. Живопись. – М.: Просвещение, 1985. – 44 с.*

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ІДЕЙНОГО ЗАДУМУ В КОМПОЗИЦІЇ ТА ЕТАПИ ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Щербина В.Г.

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація Стаття присвячена складній проблемі художньої творчості (етапам творчого процесу). Автор відводить особливе місце ідейному задуму в композиції.

Ключові слова: художня ідея, першопочаткові накопичення, етапи

Анотация Статья посвящена сложной проблеме художественного творчества (этапам творческого процесса). Автор отводит особое место идейному замыслу в композиции.

Ключевые слова: художественная идея, первоначальные накопления, этапы

Annotation: The article which is written on the difficult problem of creative work (stages of creative process). The author shows the ideal think of the composition.

Key words: creative idea, first accumulations, periods.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що в основі художньої творчості лежить композиція і фахівці розуміють її як творчий процес побудови мистецького твору. Ще це і наука, теорія творчості зі своїми визначеними закономірностями, виразними засобами та прийомами. Композиція, взагалі стверджується як закон, на якому ґрунтується споруда твору і який проймає всі рівні зображення ідейного задуму дій, що проходять всі ступені художнього пізнання.